

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Nový regionalismus a jeho praktické příklady
Václav Šůcha

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

Nový regionalismus a jeho praktické příklady

Václav Šůcha

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012 .....

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí práce PhDr. Lindě Piknerové za vynaložený čas věnovaný zevrubným a konstruktivním konzultacím.

Obsah

1 Úvod.....	7
2 Teorie nového regionalismu.....	10
2.1 Vznik nového regionalismu.....	10
2.2 Klíčové pojmy.....	11
2.3 Znaký nového regionalismu.....	13
2.4 Dělení regionalismu a regionů.....	17
2.5 Dimenze nového regionalismu.....	18
3 NRA v mezinárodních vztazích.....	20
3.1 Nový regionalismus jako fenomén.....	20
3.2 Globalizace a/nebo regionalismus.....	21
3.3 Nový regionalismus jako světový řád.....	23
4 Praktické příklady nového regionalismu.....	26
4.1 Spolupráce Jih-Jih.....	26
4.2 Spolupráce Číny a afrických zemí.....	27
4.3 Fórum IBSA.....	32
5 Závěr.....	35
6 Seznam pramenů a literatury.....	38
6.1 Seznam literatury.....	38
6.2 Seznam pramenů.....	40
7 Resumé.....	42

1 Úvod

Tématem předkládané bakalářské práce je fenomén nového regionalismu a jeho praktické příklady. Problematika nového regionalismu je tématem aktuálním a dynamickým, což je důvodem, proč se mu věnovat. Regionální uskupení hrají stále významnější roli na poli mezinárodní politiky i ekonomie, což se specificky podepisuje na formování těchto oblastí. Dalším důvodem je sporné přijímání teorie nového regionalismu (*new regionalism approach*, dále jen NRA) v mezinárodních vztazích. Doposud totiž probíhá intenzivní diskuze ohledně teoretického uchopení tohoto fenoménu, jelikož nemá pevné zázemí, a jeho zkoumání tak často podléhá zvolenému přístupu každého z autorů, analytiků či vědců. Hlavním cílem této práce je definování NRA a jeho aplikace na konkrétní případové studii, kterou je fenomén tzv. jiho-jihní spolupráce¹.

V rámci výše zmíněného cíle se budu věnovat dílčím problémům, jako je základní seznámení s novým regionalismem a jeho porovnání s předchozím obdobím neboli starým regionalismem, dále pak analýza pozice NRA na poli mezinárodních vztahů a zbylou část práce budu věnovat aplikaci zjištěných specifík na zvolený příklad – tedy spolupráci Jih-Jih.

V úvodu se v rámci prvního, dílčího cíle budu věnovat teoretickému nastínění nového regionalismu. Zaměřím se na příčiny jeho vzniku, které jsou bezprostředně spjaty s přelomem 80. a 90. let 20. století, kdy došlo k rozpadu bipolárního světa a k nástupu nové vlny globalizace. Následně se budu věnovat dílčím znakům jako je region, regionalizace a regionalismus, čímž předejdu chybnému zaměňování těchto svébytných pojmů. Následně porovnam termíny, které charakterizují novou vlnu regionalismu, s těmi, které určovaly předcházející období známé jako starý regionalismus. Dále pak definuji znaky jako regionita (*regionness*), aktérství (*actorness*), hluboká integrace (*deep integration*), otevřený regionalismus (*open regionalism*) a další, které zkoumaný fenomén vnáší do studia regionalismu, potažmo mezinárodních vztahů. V závěru první části představím, na jakých úrovních a v jakých dimenzích se NRA v praxi objevuje.

Ve druhé části teoretického zkoumání NRA se zaměřím na jeho pozici

---

¹ Spolupráce Jih-Jih představuje takový typ spolupráce, do které jsou zapojeny státy ekonomického Jihu. Označení určité skupiny států za Jih pochází z období studené války, kdy zastupovalo rozvojové země, které se nacházely z větší části na jižní polokouli (Kacowicz, 2007: 571, 577).

v mezinárodních vztazích. Vysvětlím, proč je NRA považován za fenomén vhodný ke zkoumání, a to na základě nejvýznamnějších stop, které zanechává na formování současného světa. Největší prostor této kapitoly bude zachycovat diskuzi o vztahu mezi globalizací a regionalismem. Nejprve se v rámci otázky krátce zaměřím na teoretická východiska a samotný vznik obou těchto směrů, abych mohl dále lépe nastínit podstatu a základní body této debaty. Na závěr následné analýzy zodpovím, zda vztah mezi globalizací a regionalismem je kompetitivní nebo komplementární, přičemž důraz budu klást na roli protekcionismu v této otázce. Poté, co zhodnotím aktuální pozici NRA v mezinárodních vztazích, se zaměřím na perspektivy regionalismu do budoucna jako možného nového světového řádu². Ten může být založený na vztahu trhu a politiky, přičemž může přijmout podobu zakládající si na americkém nebo evropském přístupu k regionalismu. Tuto myšlenku dále rozšířím o možná pozitiva a negativa. Pro úplnost také zmíním podobu světového řádu opírajícího se o subsidiární vztah regionů a OSN nebo o systém regionálních koncertů.

V poslední kapitole stati budu aplikovat klíčová zjištění o NRA na praxi. Jako konkrétní příklad jsem zvolil spolupráci Jih-Jih z důvodu poukázání na specifické charakteristiky nového regionalismu, jimiž jsou dynamičnost a regionální specifická utváření integračních procesů. Zatímco regionální spolupráce mezi zeměmi Severu má tradici v řádu desítek let a řídí se výhradně euroatlantickými přístupy, reálný počátek spolupráce mezi zeměmi Jihu s vlastními hodnotami můžeme nalézt teprve na konci 90. let. Na dynamický prvek chci poukázat v rámci relativně krátkého období posledních několika mála let, kdy je však například možné reflektovat růst vlivu Číny na spolupráci s Afrikou nebo sledovat rychlý nástup nového uskupení zemí Indie, Brazílie a Jižní Afriky (India-Brazil-South Africa/IBSA). Právě na těchto dvou příkladech taktéž poukážu na regionální specifická obou příkladů, která je vyjádřena odlišnými přístupy k využití potenciálu NRA i některými odchylkami od teorie.

V závěru shrnu poznatky, které jsem načerpal v rámci dosažených dílčích cílů práce. Krátce tedy na základě znaků rozebíraných v první kapitole definuji nový regionalismus jako svébytný fenomén. Dále vyvrátím nebo potvrdím tezi, že regionalismus stojí v opozici vůči globalismu, přičemž své stanovisko budu opírat o poznatky z druhé kapitoly. Zároveň představím body, ve kterých se shodují čínsko-

---

2 Hettne (2005: 560) se snaží světový řád definovat jako soubor tří dimenzí. První z nich tvoří struktura (*structure*) vyjádřená vazbami mezi jednotkami v systému (polarita), druhou je režim (*mode*) představující cesty k získání vlivu na rozhodovacích procesech a poslední je legitimizace (*legitimation*), která je nezbytná pro uznání takového řádu všemi participujícími aktéry.

africká spolupráce a fórum IBSA s teorií nového regionalismu, a vysvětlím, co způsobuje nejisté přijímání obou případů v mezinárodních vztazích. Ve zbylé části se zaměřím na možné scénáře vývoje tohoto fenoménu.

Zahraniční literatura věnující se teoretickému uchopení NRA je relativně hojně rozšířená především v podobě vědeckých článků od autorů spjatých s univerzitami severní Evropy, přičemž mezi nejznámější patří Björn Hettne. O poznání méně literatury zachycuje aplikaci fenoménu na vybranou organizaci. Do českého akademického prostředí NRA ze zemí svého vzniku doposud zcela nepronikl, v odborné literatuře se mu věnuje pouze úzká skupina autorů kolem Evy Cihelkové na VŠE v Praze. Právě z textů jmenovaných autorů budu v prvních dvou kapitolách primárně vycházet.

2 Teorie nového regionalismu

2.1 Vznik nového regionalismu

Nový regionalismus není zcela novým fenoménem, jelikož jeho počátky sahají přes dvě desítky let do minulosti. Nicméně je používán přívlastek „nový“ z důvodu proměny regionalismu spojené s ekonomickými a geopolitickými změnami, které proběhly na přelomu 80. a 90. let 20. století. Ve spojitosti s tímto obdobím nehovoříme jen o pouhé renesanci regionalismu v jeho původní podobě, ale hovoříme o změně samotného účelu a obsahu (Spindler, 2002: 3).

Výraznou ekonomickou proměnou byl nástup nové vlny globalizace, která je přímo svázána s koncem studené války. Právě oživení globalizace způsobilo velký otřes ve světovém, regionálním i národním kontextu. Regiony přestaly být vnímány jako jasně vymezené a statické jednotky, ale od počátku 90. let je považujeme za dynamické aktéry mezinárodní politiky, které volně vznikají a zanikají pod vlivem ekonomických, politických a kulturních podobností. Příkladem jsou organizace jako Visegrádská čtyřka nebo Baltská rada ministrů, které vznikly po rozpadu východního bloku na základě společných znaků i dlouhodobé provázanosti členských zemí. Väyrynen (2003: 25-26) také uvádí, že dalším důvodem zformování těchto regionálních organizací je lepší vypořádání se bývalých socialistických zemí s tlaky vyvolanými novou vlnou globalizace. Z jiného pohledu nahlíží na problematiku například Hnát (2009: 72), který přisuzuje vznik nového regionalismu reakci na pomalou liberalizaci globálního trhu. Ta je podle něj způsobena nepřehledným systémem dohod GATT, nerovnoměrným rozložením efektů globalizace a rozdílnými zájmy a potřebami aktérů uvnitř WTO. Neumann (2004: 53) v této souvislosti pak hovoří o karavanovém efektu (*caravan effect*), kdy vůle k liberalizaci velkých a tedy vůdčích ekonomik v rámci WTO může brzdit snahy rychle se rozvíjejících zemí.

Regionalismus za protipól vůči současnému světovému řádu, byť v politickém slova smyslu, považuje i Fawcettová (2005: 13-14), když uvádí, že regionalismus musí být chápán jako odpověď na dominantní pořádek. Státy se formou regionů buď spojují dohromady proti mocnostem, nebo s nimi spolupracují jako jeden celek, jinými slovy mají buď kompetitivní, nebo komplementární vztah. Praktickým příkladem komplementarity může být vztah některých regionálních uskupení s tzv. americkým

impériem³. Opačný postoj vůči dominantnímu pořádku zaujímá Fórum IBSA (viz níže). Další významnou strukturální změnou, kterou přinesl rozpad bipolárního uspořádání, bylo zrození snahy o konsolidaci pozice slabých a nových států na světové úrovni právě prostřednictvím jejich regionalizace (Fawcett, 2005: 11). Řehák (2009: 10-11) neopomíná ani další geopolitickou proměnu, kterou je výskyt regionálních bezpečnostních hrozeb, přičemž státy dávají přednost regionálním spojeníům před hledáním spásy u vzdálených mocností.

2.2 Klíčové pojmy

Dříve, než podrobím hlubšímu zkoumání celou problematiku, je nutné věnovat pozornost rozlišení některých základních pojmů. Autoři a vědci zabývající se NRA operují s klíčovými termíny jako region, regionalismus a regionalizace. Následující odstavce přinášejí ukázkové definice těchto pojmů, důkazy nekonzistentnosti jejich definic i ukázky chybného zaměňování pojmů jako například region a regionální organizace.

Klasicky lze region definovat z geografického, kulturního a historického hlediska. Z takového pohledu vnímáme region jako substátní entitu nebo historickou provincii. Nicméně NRA překračuje tuto definici a nahlíží na region v duchu sociální, ekonomické, politické nebo organizační provázanosti. Ve všech těchto případech ale platí, že každý region je sociálním konstruktem a tudíž je politicky zaangażovaný (Hettne, 2005: 544). Definici opírající se o NRA představuje například Cihelková (Cihelková dle Řehák, 2009: 11), která definuje region jako seskupení dvou či více zemí, které nabývají různého stupně spolupráce a integrace. Prakticky však nelze tuto definici z důvodu její obecnosti aplikovat na všechny případy, jelikož například evropský region nekopíruje hranici Evropské unie. Z tohoto důvodu vznikají složitější definice, které se snaží postihnout co nejvíce aspektů NRA. Page (Page dle Řehák, 2009: 12) definuje region jako skupinu zemí, které vytvořily právní rámec pro spolupráci, mají mezi sebou významné ekonomické vztahy, mají záměr, aby spolupráce byla trvalá, a je zde možnost, že se region bude vyvíjet nebo měnit. Jiné teorie zase kombinují klasické aspekty regionalismu s aspekty NRA. Například Tavares

---

3 S pojmem americké impérium přichází Katzenstein (2005: 5) a tvrdí, že současná světová politika podléhá vlivu Spojených států. Konkrétně pak autor poukazuje na to, že USA cíleně vytvářejí regionální mocnosti (Japonsko, Německo, JAR), jejichž prostřednictvím pak prohlubují vliv v různých částech světa.

(Tavares dle Řehák, 2009: 12) přichází s regionem jako s uskupením překračujícím státní hranice, založeném na teritorialitě, s určitou mírou jednotnosti (historické, kulturní, politické, ekonomické), vytvářeném sociální interakcí mezi rozdílnými aktéry a motivovaném různými principy.

Regionalizaci lze jednoduše označit za proces vytváření regionů. Spindlerová (2002: 6) ve svém článku rozděluje dva typy takového vytváření. Prvním je vznik regionu na základě regionalismu (viz níže), druhým typem je regionalizace jako autonomní proces, kdy regiony vznikají spontánní spoluprací vyplývající ze samovolného sblížování v příhraničních oblastech. Väyrynen (2003: 39) pak konkretizuje sblížování jako kombinaci vzájemné ekonomické závislosti, institucionálních vazeb, politické důvěry a kulturní sounáležitosti.

Definice regionalismu v jeho čisté podobě (tzn. bez zahrnutí jeho dílčích podob jako stínový nebo otevřený regionalismus srovnej níže) taktéž podléhá úhlu pohledu jeho uživatele. Na základě vybraných autorů je definován jako politický projekt, teoretická základna regionalizace, systémový přístup k ovlivňování své pozice v mezinárodní politice nebo ekonomická politika státu, která vede k liberalizaci vztahů mezi zeměmi a tudíž k těsnějším vazbám a vzájemné integraci (Řehák, 2009: 12). Spindlerová (2002: 7-8) se ve svém textu o novém regionalismu opírá o Hveemovu definici a dochází k závěru, že regionalismus musí splňovat tři body, kterými jsou 1. určité geografické území, 2. určitý regionální projekt a 3. míra institucionalizace. Spindlerová se však od Hveema odlišuje v pohledu na roli státu. Autorka totiž tvrdí, že v drtivé většině všechny tři charakteristické body ovlivňuje aktuální politická doktrína státu, který o vytváření regionu rozhoduje. V textu dokonce rozpracovává svoji teorii a označuje regionalismus jako světový řád (*world order*), jehož základní myšlenkou je regionalizovaný svět. Hveem (Hveem dle Hettne, 2005: 545) se však vyhýbá přisuzování regionalismu výhradně státům a hovoří místo toho o identifikovatelné skupině aktérů.

Jak bylo zmíněno výše, dochází k chybnému zaměňování některých pojmů spojených s regionem. Hettne (2005: 544-545) uvádí jako příklad záměnu různých úrovní vzájemné spolupráce států. Zatímco region vzniká podle NRA zdola (*bottom-up*) na popud zemí na základě dlouhodobé vzájemné součinnosti, regionální organizace svůj region teprve vytváří na základě prosazování kooperace mezi státy a ostatními aktéry (*top-down*). Stejně tak nelze ani zaměňovat regionální organizaci za regionální integraci

nebo spolupráci. Regionální integrace je oproti organizaci zaměřená vždy jen na jednu oblast, a vzniká tak například ekonomická, sociální nebo politická integrace. Ještě na nižším stupni regionální spolupráce se nachází regionální kooperace, která vzniká a zaniká v rámci řešení určitého problému.

2.3 Znaky nového regionalismu

Jak je zmíněno v první části kapitoly, nový regionalismus není jen obnovením staré vlny spojené s krátkým dvacátým stoletím, ale dochází ke změně samotné podstaty regionalismu. Z tohoto důvodu dochází ke změnám základních termínů definujících regionalismus a taktéž dochází i k vytváření termínů nových. V první části této podkapitoly je sledována proměna znaků při přechodu od starého na nový regionalismus (např. překročení geografické determinace). Druhá část se pak věnuje vysvětlení novotvarů, se kterými přichází autoři věnující se NRA (např. otevřený regionalismus).

Hlavním aspektem starého regionalismu, který definoval vznik regionálních uskupení po dobu krátkého dvacátého století, byla geografické determinace. Liga arabských států, Organizace amerických států nebo Africká unie jsou důkazy toho, že geografická kritéria byla jediným možným způsobem, jak se vymezit jako region v tehdejší bilaterální systém (Fawcett, 2005: 5-6). Od počátku 90. let, kdy hovoříme o vzniku NRA, však dochází k jejímu překročení. Nejedná se však o úplnou eliminaci tohoto aspektu, ale pouze o jeho ústup do pozadí na úkor jiných společných charakteristik, jako je například podobný vývoj ekonomik (Řehák, 2009: 9). Důkazem takového regionálního uskupení je IBSA, které spojuje rostoucí ekonomiky Indie, Brazílie a Jižní Afriky. Tyto státy zcela zjevně nesdílejí geografickou blízkost, avšak svoji spolupráci staví na společné snaze o změnu rozložení sil v OSN nebo o získání postu regionální velmoci na svém geografickém kontinentu (Záhořík, 2010: 95-99), což je právě jedním z projevů přechodu od starého k novému regionalismu.

Dalším typickým znakem NRA je nárůst bilaterálních dohod na úkor multilaterálních, což je navíc obohaceno o vstup nestátních aktérů do této oblasti mezinárodních vztahů. Příkladem spolupráce regionální organizace a státu je uzavření dohod mezi Evropskou unií (dále jen EU) a Jihoafrickou republikou nebo EU a Mexikem (Řehák, 2009: 9). Příkladem spolupráce mezi dvěma regionálními

organizacemi může být dohoda EU-MERCOSUR⁴, která však od počátku svého projednávání v roce 1999 doposud nebyla uzavřena⁵.

Starý regionalismus se dále vyznačoval mělkou integrací (*shallow integration*), která se pohybovala pouze v oblasti obchodu a měla za cíl snižovat obchodní bariéry mezi státy. Typickým příkladem byly zóny volného obchodu, jejichž smyslem bylo dosáhnout integrace lineárním procesem seskupování národních ekonomik do jednoho celku na základě dohod (Thakur – Van Langenhove, 2008: 29). I v rámci NRA formálně hovoříme o zónách volného obchodu, nicméně například Řehák (2009: 9) jim dává přívlastek „komplexní“ a i jiní autoři již hovoří o stadiu hluboké integrace (*deep integration*). Kromě ekonomické transakce dochází k liberalizaci všech sektorů včetně služeb, investic a pracovní síly, členské země se zabývají duševním vlastnictvím, ekologickými nebo pracovními standardy a vytváří právní rámec pro veřejné zakázky a antidumpingová opatření. Hnát (2009: 78-79) upozorňuje na fakt, že prohlubování je nezbytné chápat ve formě zmíněné liberalizace a rozšiřování záběru, nikoliv ve formě vytváření složitého institucionálního zázemí. Cílem je totiž vytvořit co jednodušší institucionální strukturu, která může flexibilněji reagovat na dynamické proměny světové ekonomiky a politiky.

Jak je zmíněno v první kapitole práce, na přelomu 80. a 90. let došlo k proměně samotného účelu vzniku regionálních uskupení. V období starého regionalismu byly regiony vnímány jako skupina hraničně sousedících zemí, které utvářejí bloky na základě racionální kalkulace moci, bezpečnosti a státních zájmů. Z tohoto důvodu jejich účelem nebylo v první řadě zajistit bezpečnost a finanční zisk, ale rozšířit svou moc a vliv na poli mezinárodní politiky (Fawcett, 2005: 6). Důkazem takového trendu byla snaha Čínské lidové republiky (dále jen ČLR) získat na svou stranu ty africké země, které podporovaly Čínskou republiku na Taiwanu, to vše pod záštitou regionální spolupráce. V rámci NRA je však hlavním účelem regionálních uskupení maximalizace zisku otevřením se vzájemné spolupráci, přičemž maximalizace vychází z přirozeného ekonomického smýšlení aktérů, což je jeden z nejzásadnějších aspektů liberalismu. Příkladem přestupu k otevřenosti byla iniciativa Evropského kulatého stolu⁶ rozepsaná ve druhé kapitole (Burfisher – Robinson – Thierfelder, 2003: 6).

4 MERCOSUR je sdružením volného obchodu mezi Argentinou, Brazílií, Paraguayí a Uruguayí s pěti dalšími asociovanými členy z oblasti Jižní Ameriky (Springerová, 2009: 267).

5 Sdružení zemí Mercosur opět jedná s EU o zóně volného obchodu (Znojek, 2011: 465).

6 Evropský kulatý stůl nebo také Evropský kulatý stůl průmyslníků je fórum složené z 50 představitelů ekonomicky největších evropských firem podnikajících v průmyslových a technologických sektorech. Dostupné na: <http://www.ert.eu/about#ERT%20Structure>, 19.4.2012.

Otázka protekcionismu regionálních uskupení je stará jako regionalismus samotný. O vztahu regionalismu a globalizace pojednává druhá kapitola, nicméně nejprve je důležité definovat si zde pro NRA nezbytný pojem otevřený regionalismus (*open regionalism*), který se poprvé objevuje v souvislosti s transregionální spoluprací APEC⁷. Tento pojem může mít dva významy se zcela opačným dopadem. V prvním případě se jedná o otevřený regionalismus ve smyslu otevřeného členství, což vede k bezpodmínečnému a nekontrolovatelnému přijímání členů a rozkládá samotnou podstatu vytváření regionu, a nejedná se tudíž o projev NRA. Ve druhém případě se jedná o regionalismus, který je realizován na bázi doložky nejvyšších výhod⁸. Jeho projevem jsou regionální obchodní dohody (regional trade agreement/RTA), které neporušují článek 24 GATT přijatý v rámci Uruguayského kola jednání⁹. Jinými slovy povoluje pouze ty dohody, které se z důvodu usnadnění obchodu mezi členy nedotknou obchodu mezi členy a nečleny RTA (Řehák, 2009: 9, 14). Hnát (2009: 84) nahlíží na pojem otevřený regionalismus jako na myšlenku, v jejímž rámci regionální integrace slouží ke vtažení vlastních členů do globálních ekonomických vztahů.

Nejskloňovanějším pojmem, se kterým přichází NRA, je *regionness*. Řehák (2009: 15) používá český ekvivalent *regionaita*, přičemž polemizuje s výklady Waisové používající *regionotvornost* nebo Kučerové, která používá ekvivalent *regionální geneze* nebo *regionnost*, což však koliduje s překladem níže zmiňovaného pojmu *regionhood*. Společným však zůstává fakt, že *regionness* probíhá v pěti stupních. Na prvním stupni hovoříme o regionu z geografického pohledu jako o prostoru vymezeným fyzickými bariérami bez znaků regionalizace. V následující fázi dochází k autonomní regionalizaci, nikoliv však v důsledku regionalismu. Na třetím stupni vnikají formální regionální organizace v ekonomické rovině, na čtvrtém i v rovině sociální (vznik nadnárodní občanské společnosti). V nejvyšší fázi integrace hovoříme o regionální institucionalizované jednotce, která navenek vystupuje jako samostatný aktér mezinárodního systému (Hettne, 2000: 39-45). Hettne (2005: 549-550) dále pracuje s tímto pojmem a spolu se stupněm ekonomické dynamiky a relativní politickou

7 Asijsko-pacifického hospodářského společenství (Asia-Pacific Economic Cooperation/APEC) je obchodní fórum, které zahrnuje 21 států tichomořského pobřeží včetně velkých ekonomik Číny, USA, Kanady, Austrálie nebo Ruska, přičemž dohromady tvoří 56% světového HDP (Caletka, 2009: 372-373).

8 Ustanovení, které zavazuje smluvní strany poskytnout si navzájem minimálně stejné výhody, jaké poskytnou třetím stranám. Most-Favoured-Nation Treatment in International Investment Law. str. 2, dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/21/37/33773085.pdf>, 19.4.2012.

9 Uruguayské kolo je jedno z jednání v rámci GATT, které se odehrálo v roce 1986 a mělo kromě jiného vyřešit neregulované rozrůstání regionálních obchodních bloků. Na jeho konci stál dokument, který přinesl právě článek 24. Dostupné na: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm, 19.4.2012.

stabilitou používá tyto tři proměnné k označení daného regionu za jádrový, periferní nebo semiperiferní.

Jak je nastíněno v předcházejícím odstavci, na pátém stupni dochází k přeměně postavení regionu, kdy se z arény díky regionalizaci stává samostatný aktér, z pasivního objektu se stává aktivní subjekt. V souvislosti s touto proměnou hovoříme o pojmu aktérství (*actorness*), který označuje schopnost ovlivňovat okolní prostředí. Podmínkou je růst koheze regionální jednotky vycházející z posilování její „přítomnosti“ na mezinárodní scéně a zároveň z interakce s okolím, přičemž ve své podstatě se jedná o získávání vnější suverenity (Hettne, 2005: 555-556). Důkazem je například evropská integrace, která se díky iniciativě Evropského kulatého stolu (viz níže) začala aktivně zapojovat jako samostatný aktér do světové ekonomiky (Spindler, 2002: 20-22).

S příchodem konstruktivismu do mezinárodních vztahů se objevuje předpoklad, že region je tvořen zčásti fyzickou realitou a zčásti sociální konstrukcí založenou na důvěře, společné identitě a sdílených hodnotách v prostoru, který není omezen fyzickými bariérami a je tvořen například trhem mezi vzájemně nesousedícími zeměmi (Väyrynen, 2003: 36-37). Ve spojitosti s konstruktivismem se objevuje pojem regionnost (*regionhood*) vyjadřující vlastnosti, které odlišují region od neregionu. Podle zakladatele tohoto pojmu Luka van Langenhova (Van Langenhove dle Řehák, 2009: 18) se jedná o vnitřní a vnější suverenitu členských států i regionu jako celku, koherentní politické vystupování a obousměrný sociální konstrukt mezi členy a regionem.

NRA vnáší do vod regionalismu i teorii dominového efektu. Walter Mattli (Mattli dle Řehák, 2009: 17) vychází z ekonomického přínosu zdola řízené regionální integrace, který je navíc zabezpečen existencí tahouna integrace a komplexním institucionálním uspořádáním. V takovém případě vzniká tlak na státy, které nejsou členy takového integračního celku. Jejich odpovědí pak může být buď snaha o získání členství, nebo dojde k založení integrace vlastní, což vyvolá opět tlak na nečleny.

Doplňkový regionalismus (*additive regionalism*) je novým pojmem, který vznikl v souvislosti s výzkumem nového regionalismu ve Spojených státech. Tento termín zachycuje kompromisní vztah USA k liberalizaci obchodu na světové i regionální úrovni. Na jedné straně jsou USA hlavním hráčem a předkladatelem návrhů uvnitř Světové obchodní organizace (World Trade Organization/WTO), ale zároveň uzavírají dílčí regionální obchodní dohody mimo rámec WTO, jako je například APEC (Neumann, 2004: 52). Tento postoj hraje důležitou roli při sledování budoucího vývoje

NRA, jelikož zastupuje tzv. americký přístup v teoriích představující nový regionalismus jako nastupující světový řád (viz níže).

2.4 Dělení regionalismu a regionů

Nejobecněji lze regionalismus rozdělit na nižší a vyšší, a to podle úrovně politiky, ve které se výsledný region pohybuje. Do nižší škály řadíme semiperiferní a periferní regiony, které vytvářejí regionální projekty za účelem vytvoření protipólu k Triádě¹⁰. V takovém případě hovoříme o tzv. subregionalismu a jeho projekcí jsou například mikroregiony. Za mikroregiony byly dříve označovány substátní jednotky v rámci určitého národního státu. Z pohledu NRA je jedná o region existující mezi státní a lokální úrovní, který vzniká transakcemi a spoluprací napříč státní hranicí, přičemž může mít i opoziční postavení vůči státem řízeným regionálním projektům. Příkladem mikroregionalismu ve světě jsou tzv. trojúhelníky růstu v Jihovýchodní Asii¹¹, které jsou vystavěny na základě partnerství mezi privátním a veřejným sektorem dané země a ostatními zeměmi společenství (Hettne, 2005: 557).

Vyšší úroveň představuje transregionalismus, který reprezentuje aktéry a struktury operující mezi regiony. Transregionalismus lze dále rozdělit podle rozmístění na mapě světa na interkontinentální a intrakontinentální. Pokud regiony v tomto případě získají právní charakter díky uzavření konkrétních bilaterálních smluv, lze hovořit o interregionalismu (Hettne, 2005: 556, 558). Jeho ukázkovými příklady jsou institucionalizované vztahy mezi EU a ASEAN (Asia-Europe Meeting/ASEM), EU a Latinskou Amerikou (Europe-Latin America and the Caribbean/EU-LAC) nebo EU a africkými, karibskými a tichomořskými zeměmi (EU-African, Caribbean and Pacific Group of States/EU-ACP), přičemž hned u první zmíněné kombinace nehovoříme jen o ekonomické spolupráci, ale můžeme sledovat i zaměření na kulturu a mobilitu. V případě takové spolupráce lze použít pojem „dohoda třetí generace“¹² (Thakur – Van

10 Triáda označuje tři největší ekonomiky světa – USA, EU a Japonsko (Ionescu – Oprea, 2008: 2).

11 Jedná se o uskupení tří a více zemí, které na navzájem doplňují v oblastech pracovní síly, kapitálu nebo technologií. V oblasti Jihovýchodní Asie se jedná například o Indonésii-Malajsii-Thajsko. Dostupné na: <http://www.imtgt.org/About.htm>, 8.3.2012.

12 Těmto dohodám předcházely dohody první a druhé generace. V prvním případě jde o označení dohod, v jejichž rámci hrálo hlavní roli navyšování zisku výlučně prostřednictvím vzájemného obchodu. V případě druhé generace došlo k zařazení technologií, investic nebo kapitálu do prostředků vzájemné spolupráce za účelem zvýšení objemu obchodu. General Background on Regional Trade Agreements in Latin America. str. 6, dostupné na: <http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/LACAgreementsBkgrd.pdf>, 19.4.2012.

Langenhove, 2008: 31-32). Hettne (2005: 558, 562) označuje zmíněnou kombinaci meziregionálních vazeb a regionů jako samostaných aktérů za doklad nástupu nové, postvestfálské éry charakteristické přesunem suverenity z národní na nadnárodní úroveň. Pokud interregionalismus na vlně takového fenoménu přeroste v nový světový řád, dojde k završení NRA v podobě multiregionalismu.

V případě dělení regionů, lze použít stratifikaci podle jejich velikosti. Největším uskupením je makroregion, přičemž na světě jsou zpravidla rozeznávány celkem čtyři – evropský, asijsko-tichomořský, americký a africký, ačkoliv poslední zmiňovaný bývá nahrazován postsovětským, byť v takovém případě jde spíše o dělení podle velikosti ekonomického potenciálu. Následuje mezoregion, který vyjadřuje region vytvořený na základě geografické, kulturní, ekonomické nebo politické blízkosti, avšak bez bližšího určení (např. latinskoamerický mezoregion). O stupeň níže se nachází užší spojení členů v rámci existujícího regionálního celku, čili subregion. V rámci EU se jedná o země Beneluxu nebo Visegrádské čtyřky. Nejmenší velikost mají mikroregiony, jejichž charakter je popsán výše jako příklad subregionalismu (Řehák, 2009: 12).

2.5 Dimenze nového regionalismu

NRA má několik dimenzí, které se vyskytují od ekonomické, rozvojové až po bezpečnostní sféru. Jedním z ekonomických rozměrů jsou obchodní bloky, které jsou vyjádřeny pomocí RTA. Jejich pozice na poli mezinárodní politické ekonomie závisí na jejich otevřenosti vůči multilaterální globalizaci. Původně se tyto dohody nesly duchu starého regionalismu, což znamená, že měly protekcionistický charakter a jejich cílem bylo výhradně navyšovat ekonomickou produkci. S nástupem nového regionalismu se mění chápání účelu RTA. Z dohod se staly prostředky pro boj proti WTO, která se například podle Mistryho stala loutkou národních zájmů členských zemí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development/OECD). Hettne pak na základě těchto poznatků vnímá regionální obchodní dohody jako jednotky, které prostřednictvím NRA obnovují multilateralismus na principu rovnosti, který WTO postrádá (Hettne, 2005: 551).

Druhým a o stupeň vzájemné integrace vyšším ekonomickým rozměrem je měnový regionalismus, ačkoliv je měnová otázka u regionalistů opomíjená a nemá příliš dlouhou historii. Hlavním cílem je dosáhnout finanční stability, jelikož z důvodu

interdependence ekonomik dochází k přelévání finančních krizí, což vyžaduje kolektivní odpověď. Hlavními příčinami vzniku této dimenze regionalismu byla Asijská finanční krize v roce 1997 a dlouhodobá snaha zemí EU o společnou měnu, přičemž k vytvoření měnové unie zatím došlo pouze a právě uvnitř Unie (Hettne, 2005: 551, 552). Podle Väyryнена (2003: 37) je tato dimenze regionalismu přímým důsledkem vstupu konstruktivismu do MV. Společná měna je totiž vyjádřením společné identity a politické vize, přičemž jejím jediným omezením je vůle přijmout nebo nepřijmout tuto měnu státy vně své politické sféry, což jsou výsledky sociálního konstruktů.

Rozvojový regionalismus, který tvoří další dimenzi NRA, vychází výhradně z multidimenzionální podstaty regionální organizace. Cílem je rozvíjet celkovou výkonnost regionální ekonomiky a společná východiska v ekonomické sféře za pomoci obchodních dohod a regionálních rozvojových strategií. Předpokladem je pozitivní vztah mezi různými ekonomickými sektory a společnostmi, který je vybudován dlouhodobou regionální spoluprací. Právě v rámci úzkého regionálního uskupení členské země lépe reagují na neekonomické otázky (migrace, ekologie) nebo obchodní překážky, a liberalizace tak postupuje dynamičtěji než v případě multilateralismu (Hettne, 2005: 552).

I bezpečnostní regionalismus lze označit za jeden z rozměrů NRA v praxi, což lze dokázat na propojení ekonomické a bezpečnostní sféry v případě evropské integrace. Robert Schuman při oznamování svého plánu na vznik Evropského společenství uhlí a oceli prohlásil, že propojení těchto dvou trhů například mezi Německem a Francií udělá válku mezi těmito zeměmi nemyslitelnou a materiálně neproveditelnou (Thakur – Van Langenhove, 2008: 25). Stejně tak Buzan pod vlivem konstruktivismu tvrdí, že dostatečně silné propojení bezpečnostních, ekonomických a jiných zájmů mezi státy vede k jejich scelování až do té míry, kdy vstupní jednotky nelze zpětně oddělit (Buzan dle Hettne, 2005: 553). To umožňuje řešit případný problém mezi sebou, a nedochází tak k jeho okamžitému šíření do okolních zemí. Nejproblematictější fází je prohlubování vzájemné závislosti, která se dotýká čím dál tím většího počtu témat mezi interagujícími se státy, což rozšiřuje možnost střetu zájmů. Jakmile však dojde k dokončení integrace, je případný výnos z konfliktu vždy nižší, než kolik přináší nepřerušovaná vzájemná spolupráce (Thakur – Van Langenhove, 2008: 25, 26).

3 NRA v mezinárodních vztazích

3.1 Nový regionalismus jako fenomén

Jedním z aspektů, který svědčí o nesporné přítomnosti NRA, a tudíž důležitosti jeho zkoumání, je počet RTA a objem obchodu, který jimi prochází. Ze zpráv WTO věnujících se existujícím RTA vyplývá, že od roku 1948 až po rok 2008 bylo dohromady zaregistrováno 421 takových dohod. Z toho sice již 191 funkčních není, nicméně výsledné číslo je opět navyšováno těmi dohodami, které reálně fungují a současně které doposud nebyly zaevidovány. Za povšimnutí také stojí fakt, že mezi lety 1948 až 1994 bylo zaregistrováno 120 RTA a mezi lety 1994 a 2008 dalších 110. Z toho vyplývá, že v posledních dvou dekádách došlo k urychlení uzavírání RTA více než trojnásobně¹³. Co se týče podílu světového obchodu, který prochází skrz regionální obchodní dohody, hovořilo se o více než jedné třetině na přelomu tisíciletí¹⁴.

Již několikrát se v textu objevilo, že současnou podobu fungování EU lze považovat za jeden z praktických projevů NRA. Je však nezbytné si uvědomit, že ještě ekonomický model Evropského hospodářského společenství se nesl v duchu starého regionalismu, a to až do vzniku Evropského kulatého stolu. Tento zlomový moment začal přetvářet nejen charakter ekonomiky, ale i samotnou podstatu evropské integrace, jejímž heslem se stala otevřenost. Vznikl plán na společný trh, jehož projevy jsou synonymem k projevům hluboké integrace, a doposud výhradně protekcionistická ekonomika se otevřela globalizujícímu se světovému trhu za účelem zvýšení její kompetitivnosti. Začaly vznikat první transregionální spolupráce a objevila se prohlášení, že regionální dohody by měly být zakládány jako stavební bloky multilaterální liberalizace (Spindler, 2002: 20-22). Všechny tyto body jsou nesporným projevem nového regionalismu a v souvislosti s rostoucím vlivem EU jako samostatným aktérem roste i důležitost zkoumání tohoto fenoménu. Kompatibilita znaků NRA s politikou Unie se navíc stala inspirací pro některé autory k návrhu nové podoby světového řádu, který si zakládá právě na transregionalismu a otevřeném charakteru regionů (viz níže).

Třetím nejviditelnějším důkazem nového regionalismu ve světě je spolupráce Jih-Jih. V poslední kapitole rozepsaná spolupráce Číny s africkými zeměmi a především

---

13 Regional Trade Agreements Notified to the GATT/WTO and in Force.

Dostupné na: wto.org/english/tratop_e/region_e/summary_e.xls, 2.3.2012.

14 Regional Integration Agreements. str. 1, dostupné na:

<http://www.oecd.org/dataoecd/39/37/1923431.pdf>, 2.3.2012.

nové uskupení IBSA mají jako modelové případy poukázat na uchycení myšlenky NRA mezi zeměmi Jihu. Rozebíraná uskupení si tímto způsobem vydobývají silnější ekonomickou i politickou pozici ve světě, byť každá volí jiný přístup v rámci stejné teorie.

3.2 Globalizace a/nebo regionalismus

Globalizace je všeobecně vnímána jako projev multilaterální liberalizace, což znamená, že je kompatibilní se základními body liberalizace. Hlavními znaky jsou homogenizující vliv trhu na vytváření otevřené společnosti a minimalistický pohled na politickou autoritu, která nejenže nemá trh svazovat, ale má mu umožnit stát se zdrojem autority na místní, regionální i globální úrovni. Projevem takového smýšlení jsou nadnárodní korporace, jejichž vznik je sice spojen se soukromým sektorem určitého státu, avšak zahraniční expanze díky investicím a získávání podílů překračuje bariéry národních ekonomik. To vede až k vytvoření pozice, ze které mohou nadnárodní korporace ovlivňovat nejen mezinárodní toky financí, ale i politiku zemí, ve kterých mají své zastoupení (Spindler, 2002: 13-14).

V opozici vůči nadnárodním korporacím stojí RTA, které ačkoliv nevylučují účast nestátních aktérů na svém fungování, jsou ze své podstaty nového regionalismu řízeny státy. Regionalismus totiž není na rozdíl od globalizace čistě liberálním směrem. Shodují se sice na omezení významů hranic národních států, což v ekonomické sféře znamená i eliminaci hranic národních ekonomik, avšak regionalismus nezavrhuje důležitost role politické moci. Výsledek této kombinace je v rétorice NRA označován jako „regionální stát“, kdy region je přirozeně zformován v podobě ekonomické oblasti a politická moc mu propůjčuje regionalizační projekt a míru institucionalizace, čili splňuje body regionnosti. Praktickým příkladem je nesporně Evropská unie, které se podařilo skloubit hlubokou integraci a vnést vlastní politické elementy (Thakur – Van Langenhove, 2008: 25, 30).

V roce 1947 byla v Ženevě podepsána Všeobecná dohoda o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade/GATT), jejíž založení je chápáno jako počátek celosvětové liberalizace obchodu. Ještě následující rok vznikla Organizace pro hospodářskou spolupráci v Evropě (Organisation for Economic Co-operation and Development/OECD), která přinesla myšlenku regionalismu, čili liberalizace

obchodu v rámci regionu. V jejím rámci začalo raketově růst Evropské hospodářské společenství, což vyvolalo již zmiňovaný dominový efekt. Nečlenské státy v čele s Velkou Británií vytvořily Evropské sdružení volného obchodu (European Free Trade Association/EFTA) a prezident Kennedy byl nucen aktivně reagovat na nového hráče, který si brzy vydobyl pozici samostatného aktéra. V 60. letech zažily regionální integrace boom v oblasti Latinské Ameriky, Asie i Afriky¹⁵ a my můžeme hovořit o počátku diskuze, zda regionalismus stojí či nestojí proti ekonomickému multilateralismu představovaným globální liberalizací obchodu. Pro tuto debatu se klasicky používají koncepty 1. kamene úrazu a 2. stavebního bloku (český ekvivalent pro *stumbling blocks a stepping stones*) (Hnát, 2009: 67-69).

Pokud využijeme první koncept, považujeme regionalismus za škodlivý pro postup multilaterální liberalizace. Podle zastánců této teorie se regionální integrace chová protekcionisticky a diskriminuje nečlenské země záměrným zvyšováním cel až na takovou hodnotu, kdy levněji vychází obchod uvnitř uskupení. Dalším argumentem je snižování prostoru pro multilaterální jednání z důvodu rostoucího počtu regionalizovaných jednotek a náročnost pro chudší země zvládat liberalizaci na jak regionální, tak globální úrovni. Odpůrci regionalismu se dále domnívají, že dohody, právní rámce a mechanismy uvnitř regionů a mezi regiony blokují vstup rozvojových zemí do multilaterálního vyjednávání a že snižují efektivnost multilaterálních pravidel (Hnát, 2009: 69-70).

Za předpokladu, že regionalismus považujeme za mezikrok k širší globalizaci, hovoříme o teorii stavebního bloku. Zastánci tvrdí, že ne všechny ekonomicky se liberalizující státy mají kapacity vstupovat na globální trh. Právě regionální integrace takovým zemím umožňují nejprve operovat na menším prostoru nebo si najít vyspělé partnery bez vystavení se globální konkurenci a riziku otevřenosti. Dalším pozitivním aspektem je jednodušší uzavírání dohod na půdě regionální integrace než z důvodu vysokého počtu zúčastněných členů zdlouhavě jednat na multilaterální úrovni. Zastánci teorie navíc tvrdí, že ne všechna regionální uskupení mají za cíl liberalizaci obchodu, a často tudíž nepředstavují pro globalizaci konkurenci (Hnát, 2009: 69).

V poslední době má stále více regionálních integračních procesů charakter již popisovaného otevřeného regionalismu, a omezují tak to, co je nazýváno fragmentací

---

¹⁵ V této době vznikají organizace jako Sdružení národů Jihovýchodní Asie (Association of South-East Asian Nations/ASEAN), Andské společenství národů (Andean Community of Nations/CAN), Středoamerický společný trh (Central American Common Market CACM) nebo Jihoafrická celní unie (Southern African Customs Union/SACU) (Hnát, 2009: 68).

světové ekonomiky, ke které může docházet z důvodu soupeření uzavřených bloků. Navíc v závislosti na prohlubující se integraci, respektive na zvyšujícím se stupni regionality, doplněné o transregionální vztahy dochází ke snižování počtu soupeřících aktérů a liberalizační prostor regionů se velikostně přibližuje globálnímu. Teorii kamene úrazu nepřispívá ani fakt, že některé na regionální úrovni dojednané dohody se stávají součástí multilaterálního systému liberalizace (Hnát, 2009: 70, 78). Objevuje se dokonce názor, že další nespornou výhodou regionální liberalizace obchodu je dvojitý nárůst příjmů. Ten se totiž odehrává nejen na úrovni jednotlivých členských států, ale i na úrovni celého uskupení, což tvoří dodatečnou hodnotu, která v případě globalismu neexistuje (Burfisher – Robinson – Thierfelder, 2003: 13).

Z výše uvedeného je tedy vidět, že některé body obou táborů jsou již překonány nebo se navzájem ruší. Avšak i přesto má každá teorie své zástupce a debaty o vztahu regionalismu a globalizace stále probíhají, byť jsou zastíněny společným fungováním, vzájemnou neoddělitelností a neustálým vývojem obou liberalizačních procesů (Hnát, 2009: 70). O vzájemné provázanosti svědčí například tvrzení, že státy, které mezi sebou vytvoří silnou regionální alianci, vnitřní mír a silnou a nezávislou občanskou společnost, mohou z globalizace vytěžit nejvíce (Fawcett, 2005: 13). Takový způsob koexistence označujeme jako dvojkolejný, kdy vztah regionalismu a globalizace je utvářen nikoliv zmíněnou diskuzí, ale postojem klíčových ekonomických hráčů (Bergsten dle Řehák, 2009: 14).

3.3 Nový regionalismus jako světový řád

Světový řád (*world order*) je v dnešní době utvářen hegemonickou pozicí globalizace, jejíž východiska jsou rozebrány v rámci debaty o vztahu regionalismu a globalizace. Dalším názorovým proudem, který se věnuje utváření světového řádu, jsou zastánci neovestfálského pořádku - intervencionisté, kteří žádají záchranu národních států pomocí politické kontroly trhu, koncertu mocností nebo reformy OSN. Třetí významnou teorií je právě NRA. Jeho zastánci vyzdvihují postvestfálský pořádek, který se vyznačuje návratem politické autority na nadnárodní až světové úrovni v současném globalizovaném světě (Hettne, 2005: 561-562).

Za předpokladu, že by přístup NRA převážil v diskuzích o utváření světového řádu, ideálním „produktem“ by se podle Hettneho (2005: 562-563) stal svět rozdělený

do několika regionálních institucionalizovaných bloků, které budou provázány multidimenzionálními partnerskými dohodami a obývány globální občanskou společností. Jako základní stavební kámen můžeme v dnešním světě vidět interregionální síť budovanou Evropskou unií. Dohody uvnitř Triády a dohody typu ASEM, EU-LAC, EU-ACP dokazují, že tento evropský model již prakticky existuje v zárodečné podobě. Jádrem tvoří interregionální komplex, v rámci kterého je uplatňována výhradně měkká moc (*soft power*)¹⁶ prostřednictvím dialogu, mezinárodního práva, respektu a různých stupňů provázanosti s partnerskými regiony a zeměmi. Další rozšiřování těchto idejí může vést k vytvoření postvestfálského pořádku, který by získal onu ideální podobu nejvyššího stupně regionality s pravidly multikulturalismu a multilateralismu a prvky „pilířové politiky“, které jsou taktéž klíčovými znaky současné podoby fungování evropské integrace.

NRA se objevuje i v americkém diskurzu v podobě již definovaného doplňkového regionalismu. Vytvoření Severoamerické dohody o volném obchodu (North American Free Trade Agreement/NAFTA), APEC a podpora regionální spolupráce v Jihovýchodní Asii vyvolávají dojem, že Spojené státy jsou hlavním soupeřem nebo spojencem EU v případě povyšování regionalismu na úroveň nového světového řádu. Avšak v předchozím odstavci popsaná institucionalizovaná a multipolární podoba světového řádu je pro USA neslučitelná s vlastní preferencí neovestfálského systému, vojenské síly a šíření ideje svobody. Forma doplňkového regionalismu se navíc striktně podřizuje národním zájmům USA. Hettne však tuto cestu zcela nezavrhuje, jelikož věří, že americký přístup bude koexistovat s evropským prezentovaným EU, což v některých částech světa dá za vznik hybridním formám regionalismu (Hettne, 2005: 563-564, 566-567).

Hurrell a Fawcettová (Hurrell – Fawcett dle Řehák, 2009: 16) se podrobněji věnují argumentům pro a proti regionalismu jako světového řádu. Mezi pozitivní dopady zahrnují vytvoření základu mezinárodní legitimacy, usnadnění mezinárodních vyjednávání, dosažení regionální bezpečnosti a omezení konfliktního potenciálu, který může být způsoben již zmíněným problematickým prohlubováním vzájemné závislosti ekonomik. Největší nedostatky regionálního světového řádu přímo vycházejí z jeho problematické pozice v mezinárodních vztazích. Není jisté, zda politický postup k dosažení pro nový regionalismus specifického společného zájmu bude všem aktérům

---

¹⁶ Měkká moc je takový typ moci, který umožňuje ovlivňovat jednání ostatních aktérů pomocí pozitivních příkladů vycházejících z kultury, hodnot a přístupů namísto donucení (Nye, 2008: 64).

vyhovovat, a výsledný efekt tak získá potřebnou legitimitu. Navíc neexistuje jistota, že všechna regionální uskupení převezmou zodpovědnost za bezpečnost ve svém regionu.

Odlišný pohled na problematiku nabízí Thakur s Van Langenhovem (Thakur – Van Langenhove, 2008: 34-36), kteří vidí současný světový řád jako multilaterální systém v čele s OSN, který není zcela ideální. Jako možnost změny vnímají pokračující růst regionálního vládnutí¹⁷. Uvědomují si však, že mezi kulturně a velikostně heterogenními makroregiony může docházet k nestálým aliancím, a proto je důležité, aby byly zastřešeny globální strukturou, kterou může poskytnout jen OSN. Celý princip tedy spočívá v tom, že rostoucí vliv makroregionů bude oslabovat pozici OSN, ta bude nucena zareagovat fundamentální změnou, která bude spočívat v povolení principu subsidiarity na všech úrovních vládnutí. Tak tedy dojde k obnově upadajícího postavení OSN s výraznějším postavením regionů ve světové politice. Tím, že by regionalismus takto zapadl do globálního vládnutí, by byla splněna jedna z vlastností tvořících regionnost – obousměrný sociální konstrukt mezi členy a regionem. Například lidskoprávní agenda OSN by totiž mohla být prosazována i utvářena vzhledem ke kulturní specifičnosti regionu. Největší překážkou je však z dnešního pohledu představa, že by došlo k proměně složení Rady bezpečnosti OSN ať již z důvodu lépe odpovídajícího zastoupení regionů stálými členy¹⁸, nebo z toho důvodu, že by národní státy byly vyměněny za regionální integrační uskupení, přičemž jako příklad se nabízí EU.

Jak bylo zmíněno v první kapitole, na počátku 90.let se konflikty přesunuly na regionální úroveň. Ani USA ani žádná jiná země neprojevilily vůli přijmout zodpovědnost za řešení těchto konfliktů. Právě proto byla vytvořena myšlenka sítě regionálních koncertů¹⁹, které by nahradily hegemonii globalizace, přičemž ve své podstatě se jedná o již rozebraný bezpečnostní regionalismus. Jako prototyp lze uvést západní Evropu, avšak tuto ideu nelze ztotožňovat s NATO, jelikož se organizace rozkládá na třech kontinentech, mezi kterými sice existují ekonomické vazby, ale chybí

---

17 Za vládnutí je v mezinárodních vztazích považován soubor formálních a neformálních institucí, mechanismů, vztahů a procesů mezi státy, trhy, občany a organizacemi, skrz něž jsou artikulovány společné zájmy, vytvářeny práva a povinnosti a řešeny spory (Thakur – Van Langenhove, 2008: 20).

18 Tento bod je také problematický z důvodu výberu konkrétních reprezentujících zemí. Jižní Amerika, Jihovýchodní Asie i Afrika nemají velmoc, na které by se shodly všechny státy regionu. Brazílie soupeří o tuto pozici s Argentinou a Mexikem, Indie s Pákistánem a Indonésií, JAR s Nigérií a Egyptem (Lechini, 2007: 30).

19 Pojem koncert vyjadřuje mezinárodní režim, který je vybudován na závazku, že členové se budou snažit dosáhnout společně stanoveného cíle a zároveň si navzájem nebudou zasahovat do svých zájmů (Väyrynen, 2003: 29).

klíčový bod v podobě vzájemné ekonomické závislosti. Z tohoto důvodu se jako příklad lépe hodí EU před rozšířením v roce 1995, kdy členské státy Unie byly zároveň členy NATO i Západoevropské unie, a měly tudíž vybudované jak vzájemné bezpečnostní vazby, tak zmíněnou závislost. Největší překážkou takového uspořádání je absence obdobné integrační dimenze ve zbylých částech světa. Ani samotný koncept koncertu však není koherentní. Někteří autoři hovoří spíše o kartelu, který by měl být vytvořený na kompetitivním vztahu spíše než na ekonomické závislosti. Jiní například dělí koncert na centrální a regionální, kdy centrální úroveň má za úkol integrovat bývalé protivníky do společného bezpečnostního systému a regionální koncerty mají na starosti řešení lokálních problémů (Väyrynen, 2003: 29-30).

4 Praktické příklady nového regionalismu

4.1 Spolupráce Jih-Jih

Spolupráce Jih-Jih se poprvé objevuje v 70. letech a vychází z představy, že státy Jihu mohou vzájemnou spoluprací posílit svoji kapacitu až na takovou úroveň, kdy budou moci aktivně vyjednávat se státy Severu o obchodních a rozvojových otázkách. Právě z období vzniku a oblastí zájmu vyplývá, že počátek tohoto typu spolupráce je spjat s rozpadem Brettonwoodského měnového systému. Z důvodu probíhající studené války a nedostatku společných zájmů zemí Jihu se však tento koncept naplno neuchytil (Lechini, 2007: 28). Jiho-jihní spolupráce tak existovala buď v rámci starých partnerství (spolupráce Číny s africkými zeměmi) nebo byla zakonzervována až do současné doby, kdy lze sledovat vznik nových regionálních uskupení typu IBSA (Alden – Vieira, 2005: 1080).

Na spolupráci Číny a afrických zemí i vystupování fóra IBSA lze sledovat nevědomé tíhnutí k novému regionalismu za účelem získání silnější ekonomické i politické pozice ve světě, byť každá ze stran volí jiný přístup. Fakt, že NRA není pevně teoreticky zakotven, totiž způsobuje paradox, kdy rozdílnosti vznikají nejen mezi teorií a praxí, ale i mezi samotnými příklady nového regionalismu.

4.2 Spolupráce Číny a afrických zemí

Počátky samotné spolupráce mezi Čínou a africkými zeměmi započaly krátce po vzniku ČLR v roce 1949. Oficiálně lze o spolupráci hovořit od roku 1955, kdy se konala Bandungská konference mezi 29 africkými a asijskými zeměmi, která se opírala o sdílenou historii a podobný pohled účastníků na dominanci zemí Západu nad oběma kontinenty. Jejím výsledkem byla pětice obecných principů typu rovnosti nebo nevměšování se do vnitřních politik zúčastněných zemí, které však nebyly po zbytek krátkého 20. století jednoznačně dodržovány. Čína sice přímo nezasahovala do vnitřních záležitostí afrických zemí, ale v několika z nich podporovala tzv. bojovníky za svobodu²⁰, což nepochybně lze za formu intervence považovat (Looy de van, 2006: 1-2). V této době nelze ani hovořit o jakékoliv formě regionalismu, jelikož čínské cíle v Africe byly jednostranné a výhradně ideologické a obchodní. Jedním z nich bylo přesvědčování, aby co nejvíce zemí odmítlo Tchaj-wan jako oficiálního nástupce původní Číny. Ve druhém případě využívala ČLR Afriku jako arénu pro boj proti kolonialismu, imperialismu Západu a revizionismu SSSR pomocí podpory zmíněných tzv. bojovníků za svobodu (Záhořík, 2010: 12).

Od počátku 70. let však spolupráce Číny a Afriky vykazuje zárodečné známky regionalismu. Změna charakteru sledované spolupráce byla stejně jako v předcházejícím období svázána s proměnou čínské zahraniční politiky. Ta byla v 70. letech ovlivněna dvěma významnými geopolitickými změnami – vystřídáním Čínské republiky Čínskou lidovou republikou v Radě bezpečnosti OSN a nastupujícím obdobím détente. Čína tak mohla upustit od výhradně politických zájmů a začít se soustředit na formy vzájemné spolupráce s vybranými africkými zeměmi. V období 70. let byla zemím loajálním ČLR nabízena výstavba továren, stadionů, vládních budov, ale i megalomanských projektů typu železnice TAZARA mezi Tanzánií a Zambií. Neekonomickou oblast partnerství zastupovaly mise čínských zdravotnických týmů a výměnné studentské pobyty (Looy de van, 2006: 4). Náhlý konec období détente na přelomu 70. a 80. let způsobený invází sovětského vojska do Afghánistánu a zastínění čínského přístupu rozvojovou pomocí poskytovanou Západem zapříčinil výrazné snížení angažovanosti Číny v oblasti (Záhořík, 2010: 13).

Spolu s raketovým růstem Číny v 90. letech se objevují tři důležité faktory, které donutily Čínu obrátit svůj zájem zpátky na Afriku - poptávka po surovinách, hledání

²⁰ ČLR se iniciovala v materiální podpoře a trénování bojovníků za svobodu například v Ghaně, Tanzánii, Angole, Kamerunu nebo Alžíru (Ogunsanwo, 1974: 101, 106-107, 146, 264)

odbytí pro své produkty a hledání nových investičních příležitostí (Looy de van, 2006: 14). Tyto faktory vzájemné spolupráce jsou aktuální i dnes a dohromady vytváří strategii na ovládnutí klíčových zdrojů surovin a významných tržních podílů v afrických zemích pomocí spolupráce Jih-Jih, jejímž cílem je vytlačení evropských a amerických firem z afrického kontinentu, a získání tak politické i ekonomické převahy nad Afrikou. V případě afrických zemí je hlavním motorem pro uzavírání dohod s Čínou především nepodmíněnost investic, půjčky s velkorysími podmínkami, odpuštění dluhů a podpora infrastruktury ze strany čínské vlády (Desta, 2009: 20, 25). Druhým významným faktorem této spolupráce je udržování si Číny jako významného světového hráče uvnitř Hnutí nezúčastněných zemí v případě Afriky jako celku a jako vzájemnou diplomatickou oporu v případě jednotlivých zemí (Záhořík, 2010: 98-99). Na tomto faktoru lze poukázat na jeden ze znaků nového regionalismu, kterým je konsolidace zemí Jihu na globální politické scéně pomocí regionalizace, což ho odlišuje od předchozího období starého regionalismu.

Kvůli zvýšenému oboustrannému zájmu Čína znovu vstoupila do Afriky v rámci stále probíhajícího, tzv. třetího dělení Afriky²¹, které ve srovnání s předchozími výrazně změnilo svůj charakter. Samotná myšlenka dělení kontinentu vychází ze dvou předpokladů, přičemž tím prvním je absence regionální velmoci, z čehož vyplývá druhý předpoklad, jímž je nahrazení neexistující regionální mocnosti mimo kontinentálními státy. Tyto státy si dokázaly během prvního a druhého dělení vybudovat své teritoriálně ohraničené sféry vlivu. Ani v současné době nemá Afrika svoji jednoznačnou regionální velmoc, byť se do její role snaží profilovat Nigérie nebo Jihoafrická republika. Nicméně zásadní proměna spočívá v tom, že současní aktéři dělení, kterými jsou členské státy EU, USA, Rusko, Indie a právě Čína již nemají pevně stanovené operační zóny, ale jejich vliv se často překrývá nebo v určité oblasti stojí proti sobě (Záhořík, 2010: 5, 25). Na tomto místě lze podchytit hned dva další základní znaky nového regionalismu, kterými jsou zvýšení zisku skrz ekonomickou spolupráci mezi africkými zeměmi a jejich partnery na úkor teritoriálních hranic a dynamika stále se měnících sfér vlivu v rámci dělení Afriky.

O tom, že obchodní vztahy mezi Čínou a Afrikou mají charakter nového regionalismu, svědčí i další znaky jako preference bilaterálních dohod a jejich otevřený charakter. Důvodem pro uchycení těchto dvou znaků NRA právě na spolupráci Číny

---

21 Předcházející dělení Afriky proběhla na konci 19. století v rámci stanovení sfér vlivu mezi Belgií, Francií, Velkou Británií, Portugalsko, Španělsko, Itálií, Německo a během studené války, kdy západní a východní blok rozdělily Afriku na dva tábory (Záhořík, 2010:5).

a Afriky byla proměna pohledu na africký kontinent, který přestal být považován za celistvou jednotku, arénu politických střetů a pouhého příjemce finančních darů. Africké státy si v rámci emancipace Jihu²² začaly budovat své místo ve světové politice a vymaňovat se z ekonomických vazeb výhradně s evropskými zeměmi. Současná spolupráce tedy tkví ve větším počtu bilaterálních dohod uzavřených mezi konkrétní africkou zemí a zahraničními investory z celého světa na principu rovnosti, což znamená, že obě strany jsou si rovnocennými obchodními partnery. Prostřednictvím bilaterálních dohod, jaké tvoří například partnerství mezi Súdánem a Čínou nebo Angolou a Čínou, dochází kromě sledování vlastních ekonomických zájmů Číny i k začleňování afrických zemí do globálních struktur, což je nesporným projevem otevřeného typu regionalismu (Záhořík, 2010: 26, 35, 98-99). Otevřený charakter bilaterálních dohod je spjat se strategií samotné Číny týkající se zapojení do globálních struktur za účelem větší konkurenceschopnosti tamější ekonomiky. V rámci této strategie Čína kromě vstupu do WTO založila kolem dvou stovek bilaterálních obchodních dohod s cílem vybudovat si silnější pozici v globální ekonomice (Desta, 2009: 24).

Jak bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, ani na jeden z příkladů spolupráce Jih-Jih nelze bez výhrad aplikovat všechny znaky NRA. Poměrně spornými body v případě spolupráce Číny a Afriky je míra institucionalizace a role státu. Tato nejistota vychází z nejednotné definice regionalismu. Pokud budeme vycházet z poznatků načerpaných v první kapitole, Spindlerová tvrdí, že regionalismus je politickou doktrínou státu, který vede k liberalizaci vztahů mezi zeměmi a tudíž k těsnějším vazbám a vzájemné integraci. Roli státu v případě čínské i africké strany nelze popřít, jelikož obchodem se zabývají především státní podniky na popud politických špiček. Rozpor ale přichází právě v míře institucionalizace, jelikož ani jedna ze stran nemá snahu vytvářet stálé nadnárodní orgány a rámec vzájemné kooperace je jen velmi obecně stanoven v dokumentech vypracovaných na jednotlivých zasedáních Fóra pro čínsko-africkou spolupráci²³. Tomuto praktickému příkladu tak lépe vyhovuje pojetí Hnáta, které se objevuje v první kapitole. Autor vidí nízkou míru institucionalizace jako znak nového

---

22 Emancipace Jihu je proces vedený státy jako Čína, Indie, Brazílie, Malajsie nebo Jihoafrické republika, jehož cílem je zlepšit pozici zemí Jihu ve světové politice a ekonomice (Záhořík, 2010: 98-99).

23 Fórum pro čínsko-africkou spolupráci (Forum on China-Africa Cooperation/FOCAC) vzniklo na konferenci mezi několika desítkami zástupců státních i nestátních subjektů z Afriky a Číny v říjnu 2010. Hlavní dva body konference spočívaly ve 1. směru vzájemné spolupráce za účelem vytvoření nového mezinárodního politického a ekonomického pořádku a 2. posílení sino-afrických obchodních vazeb. Dostupné na: <http://www.focac.org/eng/ltada/dyjbzjhy/>. 21.3.2012.

regionalismu z důvodu jeho korespondování s jeho dynamickým charakterem, avšak pak nelze hovořit o regionu s ambicemi stát se samostatným aktérem.

Dalším sporným bodem je hloubka integrace. Väyrynen (2003: 33) prohlašuje, že v závislosti na zvyšujícím se objemu přímých zahraničních investic (foreign direct investment/FDI) ze strany Číny do afrických zemí dochází k průběžnému prohlubování integrace. Na druhou stranu fakt, že uzavírané bilaterální dohody mají primárně ekonomické zacílení bez zahrnutí ekologických či pracovních standardů, antidumpingových opatření, natož pak například lidsko-právní agendy nebo kulturní úrovně spolupráce, sedí více na definici mělké integrace popsané v první kapitole. Čistě obchodní přístup k využití potenciálu Afriky vychází stejně jako v případě spolupráce v době studené války ze zahraniční politiky Číny. Zatímco do 90. let se v rétorice africko-čínských vztahů často objevovaly nářázky na společnou historii nebo identitu, po rozpadu bipolárního uspořádání světa je čínský přístup k těmto vztahům o poznání pragmatičtější, což i podle Judith van den Looy (2006: 12) vyjadřuje příklon k mělké integraci.

Ekonomická sféra čínsko-africké spolupráce je dlouhodobě vysokým procentem zastoupena obchodem se surovinami jako ropa, hliník, měď, železná ruda, a z toho důvodu se investice týkají především těžby těchto nerostů²⁴ a rozvoje infrastruktury, která má za cíl transportovat tyto komodity z konkrétní africké země do Číny (Záhořík, 2010: 77, 79). Praktickým příkladem je vzájemná spolupráce mezi ČLR a Súdánem. V roce 2004 tvořil 64% z celkového množství exportované súdánské ropy právě čínský podíl, jelikož Čínská národní ropná společnost (*China's National Petroleum Corporation*) využila situace v Súdánu v 90. letech²⁵, zaplnila vzniklou mezeru, a získala tak de facto kontrolu nad ekonomikou této africké země. Pro úplnost tvrzení ze začátku odstavce je důležité doplnit, že pomocí čínských investic se podařilo vybudovat téměř 1 500 km dlouhé transportní potrubí do přístavu Port Sudan, kde bylo vybudováno přístaviště tankerů pro export ropy do Číny. Toto partnerství bylo exemplárním příkladem i z důvodu pokrytí základních požadavků pro spolupráci obou účastníků se stran. Čína měla nadpolovičním podílem zajištěný přísun ropy a velký prostor pro investování. Súdán se na druhou stranu těšil přísunu finančních prostředků nehledě na vnitrostátní politickou situaci a zároveň měl na půdě Rady bezpečnosti OSN

---

24 Uvádí se, že tyto komodity tvoří až 85% celkového objemu vzájemných transakcí (Desta, 2009: 24).

25 Podpora irácké invaze do Kuvajtu ze strany Súdánu a podpora teroristických skupin na svém území zapříčinila uvalení sankcí na tuto africkou zemi a státy jako USA přestaly v Súdánu investovat.

Dostupné na: http://sudan.usembassy.gov/ussudan_relations.html, 8.4.2012.

oporu v ČLR pro případ hrozby sankcí prosazovaných zeměmi Západu (Looy de van, 2006: 17). Až rozdělení Súdánu v červenci 2011 přineslo výrazně negativní dopad na vazby s Čínou. Ta ihned otevřela svoji ambasádu v Jižním Súdánu, aby si udržela vliv nad těžbou ropy, která probíhá z velké míry právě v této oblasti, což způsobilo rozkol mezi oběma Súdány o preferenční postavení u čínské zahraniční politiky, což vedlo k oslabení dodávek ropy do ČLR. V současné době se Čína snaží vyvažovat obě strany, jelikož na území Jižního Súdánu se nachází zmíněná naleziště, zatímco přes území Súdánu prochází transportní potrubí²⁶.

Dalším podporovaným odvětvím je dřevozpracující průmysl. Z důvodu zpomalení odlesňování čínské krajiny, a předejití tak ekologické katastrofě, jsou domlouvány bilaterální dohody se zeměmi jako Kamerun, Rovnicková Guinea nebo Libérie. Jejich produkce dřeva má vzniklý deficit doplnit nehledě na prudký nárůst ilegální těžby dřeva ve jmenovaných afrických zemích v souvislosti s nástupem této obchodní strategie. Dalším předmětem čínských dohod je zemědělství, byť v relativně neobvyklé podobě, jelikož jeho produkty mají složit k pokrytí čínské poptávky po potravinách. ČLR například uzavírá dohody o výlovu ryb vlastními rybáři ve vodách Gabonu nebo Namibie, ale také si pronajímá zemědělskou půdu v Tanzanii či Zimbabwe. Na případě Zimbabwe lze poukázat i na poslední významné odvětví čínsko-africké spolupráce, kterým je obchod se zbraněmi. Výměnný obchod zimbabwské slonoviny za malé střelné zbraně (*small arms*) v roce 2000 i čínská dodávka stíhacích letounů a nákladních automobilů v roce 2004 přesvědčily prezidenta Mugabeho k přeorientování svého zahraničně-politického zájmu ze zemí Západu na Čínu (Looy de van, 2006: 20, 23).

Jak je dokázáno v předcházejících odstavcích, pragmatická zahraniční politika Číny vůči Africe je v posledních dvaceti letech výrazně zaměřená na obchodní sféru. I přesto se Čína věnuje sociálním programům, které v 90. letech navázaly na předchozí období spolupráce s Afrikou. Čína tak má stále své zastoupení zdravotnického personálu, neboť ve 36 zemích byly vybudovány desítky zdravotnických středisek i center pro technické, vědecké a administrativní vzdělávání, nadále funguje i přidělování stipendií pro africké studenty. Rychle rostoucím odvětvím spolupráce ve 21. století je cestovní ruch, který má africkým zemím přinést dodatečné finanční prostředky od plánovaného až milionu čínských turistů do roku 2020 (Desta, 2009: 24-

---

26 Raghavan, Sudarsan – Higgins, Andrew. China in a tug of war between two Sudans. *The Washington Post*. 24.3.2012 (http://www.washingtonpost.com/world/africa/china-in-a-tug-of-war-between-two-sudans/2012/03/07/gIQAQUUrWS_story.html, 8.4.2012).

25).

4.3 Fórum IBSA

Na rozdíl od čínsko-afriické spolupráce existuje fórum IBSA teprve od roku 2003, byť relativně pevné bilaterální vztahy mezi členskými zeměmi již existovaly dlouhou dobu (Taylor, 2009: 47). Samotný vznik tohoto fóra je bezprostředně spjat s jednáním WTO v roce 2001 a summitem G8 v červnu roku 2003, kdy Indie, Brazílie a Jihoafrická republika (dále jen JAR) vytvořily neformální rámec pro spolupráci na základě společné kritiky diskriminace zemí Jihu na půdě globálních organizací. Ještě v červnu 2003 bylo fórum oficiálně stvrzeno podpisy ministrů zahraničí všech tří zemí a na říjnovém 58. zasedání Valného shromáždění OSN byla oficiálně zahájena jeho činnost.

Je důležité si povšimnout, že ačkoliv vzájemné vazby mezi například Brazílií a JAR trvají již od 60. let (Lechini, 2007: 30), samotné fórum bylo založeno až v roce 2003. Důvodem, proč nevzniklo již v 70. letech v souvislosti s uvedením konceptu spolupráce Jih-Jih, je absence výraznější pozice zakládajících zemí fóra v rámci svých geografických regionů i v rámci Jihu jako celku (Alden – Vieira, 2005: 1078-1080). Až získání společného statusu klíčové střední mocnosti (*pivotal middle powers*)²⁷ umožnilo vytvořit dojem, že IBSA má dostatečné kapacity politicky zastupovat státy Asie, Jižní Ameriky a Afriky (Özkan, 2011: 88-89). Druhým krokem bylo upevnění pozice ekonomické regionální mocnosti, což se Brazílii, JAR a Indii podařilo prostřednictvím aplikace myšlenek NRA na regionální obchodní dohody, ve kterých tyto země hrají klíčovou roli²⁸ (Alden – Vieira, 2005: 1080).

Je evidentní, že toto partnerství nevzniklo na základě geografické nebo kulturní blízkosti, ale z důvodu sdílení společných znaků, což je jedním z projevů NRA. Stejně jako v případě spolupráce Číny a Afriky i v případě IBSA můžeme nalézt snahu o konsolidaci zemí Jihu na globální politické scéně. Té se snaží všechny tři mocnosti

27 Klíčová střední mocnost (*pivotal middle power*) je novým pojmem spojujícím koncept klíčového státu a střední mocnosti. Klíčová střední mocnost tak splňuje podmínky pro klíčový stát, jakými jsou strategická poloha, významná rozloha, vysoký počet obyvatel, ekonomická vyspělost a kapacita pro ovlivňování regionální a mezinárodní stability. Z charakteristiky střední mocnosti si tento novotvar bere kromě geografických vlastností shodných s klíčovými státy důraz na multilaterální diplomacii, participaci v mezinárodních organizacích, aktivitu v peacekeepingových a peacemakingových misích a vystupování jako dobrý mezinárodní občan (*good international citizen*) (Özkan, 2011: 87).

28 V případě Brazílie se jedná o MERCOSUR, v případě JAR o Jihoafrické rozvojové společenství (Southern African Development Community/SADC) a v případě Indie o Jihoasijské sdružení pro regionální spolupráci (South Asian Association for Regional Co-operation/SAARC) (Alden – Vieira, 2005: 1080)

dosáhnout aktivnějším zapojením rozvojových zemí do činnosti uskupení typu WTO nebo OSN (Özkan, 2011: 89, 90). Oba dva zkoumané příklady jiho-jížní spolupráce sdílí i další znaky, které dokládají jejich (ne)kompatibilitu s obecnými znaky NRA. Stejně tak jako FOCAC, ani IBSA nemá stálé orgány a snahu vytvářet vlastní mezinárodní normy, které by dohromady tvořily kompletní základnu pro regionnost. Z ekonomického pohledu pak z tohoto důvodu nemůže žádná ze stran ani v jednom případě čerpat z dvojitého růstu příjmů popsaném ve druhé kapitole. Přitom podle odhadů by vznik regionu pod záštitou členských zemí IBSA zahrnoval přes jednu čtvrtinu světové populace, a vytvořil by tak obrovský protipól k Triádě i Jádru (Özkan, 2011: 83, 90, 92). Dalším společným znakem je absence hluboké integrace. V případě čínsko-afričké spolupráce jsme hovořili o bilaterálních dohodách zaměřených výhradně na sféru obchodu bez jakékoliv následné liberalizace (služeb, pracovní síly, apod.) nebo integrace, přičemž jejich jediný rámec je tvořen dohodami na půdě FOCAC. V případě fóra IBSA je nezbytné si uvědomit, že členské země nejsou přirozenými obchodními partnery, jelikož jejich exportní komodity a cílové trhy se překrývají (Lechini, 2007: 31-32). Tyto tři země totiž spojuje společné zahraniční vystupování vůči fungování multilaterálních globálních organizací, proto Taylor hovoří spíše než o alianci o integraci (Taylor, 2009: 45). Alianční formát lze prokázat vzájemným podporováním se členských zemí IBSA na půdě OSN vůči těm státům Jihu, které jsou považovány za jejich přirozené soky (Brazílie proti Argentině a Mexiku, Indie proti Pákistánu a Indonésii, JAR proti Nigérii a Egyptu) (Lechini, 2007: 30).

Největším rozdílem mezi africko-čínskou spoluprací a IBSA je otázka provedení reformy současného světového řádu. Čína ani její obchodní partneři v Africe o žádnou změnu neusilují a Čína v 90. letech výrazně ustoupila od své antiimperialistické zahraniční politiky, přičemž dokonce vstoupila v roce 2001 do WTO²⁹. Na druhou stranu naléhání na reformu například struktury OSN je hlavním pilířem fóra IBSA. Tento bod koresponduje s jedním z předpokladů pro vytvoření nového světového řádu podle Thakura s Van Langenhovem, o kterém je řeč ve druhé kapitole a který zjednodušeně představuje regiony pod záštitou OSN jako součást globálního vládnutí. OSN je v tomto případě důležitá, jelikož by měla zastřešovat dynamicky se vyvíjející, a tudíž i nestabilní, regiony. IBSA si uvědomuje i důležitost WTO, jelikož právě jejím prostřednictvím může konfrontovat své návrhy s postoji zemí Severu (Taylor, 2009: 54). Ze vztahu k těmto organizacím jasně vyplývá, že IBSA se snaží současný systém jen

29 Kirby, Emma J. China enters WTO fold. *BBC*. 17.9.2001
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/1548866.stm>, 27.3.2012).

reformovat, nikoliv nahradit, ale hlavní překážkou je zmíněná nestabilita, protože země Jihu vytvářejí regionální projekty s širším globálním záběrem jen účelově. Příkladem je projekt Nového mezinárodního ekonomického řádu v 70. letech³⁰, vznik skupiny G22 v roce 2003³¹ a právě fórum IBSA zaměřené téměř výhradně na reformu OSN³².

---

30 Za účelem prosazení projektu Nového mezinárodního ekonomického řádu (New International Economic Order/NIEO) došlo k dočasnému semknutí zemí Jihu na půdě OSN v 70. letech z důvodu zlepšení obchodních podmínek pro rozvojové země na mezinárodní úrovni. Výsledkem bylo založení Konference OSN o obchodu a rozvoji (United Nations Conference on Trade and Development/UNCTAD) (Taylor, 2009: 46-47).

31 Skupinu G22 tvořilo 22 zemí Jihu pod záštitou členských států IBSA, Argentiny a Číny. Založena byla před konferencí WTO v Cancúnu v září 2003, přičemž na samotném jednání úspěšně zablokovala návrh EU a USA s odvoláním na pokračující nerovné přerozdělování zisků na světové úrovni. Stejně jako v případě NIEO se po uskutečnění svých plánů skupina příliš heterogenních jedinců rozpadla (Lechini, 2007: 29).

32 V tomto případě se vychází ze zakládající Brazílské deklarace. Z členských zemí IBSA o rozšiřování počtu stálých a nestálých členů usiluje především Indie a Brazílie, zatímco JAR se drží v pozadí (Taylor, 2009: 48).

5 Závěr

Cílem práce bylo definovat fenomén nového regionalismu a poté prokázat jeho existenci na dvou praktických příkladech. Před samotnou prezentací poznatků je nezbytné zdůraznit, že neexistuje pevně zakotvená teorie nového regionalismu i pro něj klíčových pojmů, na kterých by se shodli všichni autoři a vědci, což je přičítáno dynamickému vývoji zkoumaného fenoménu a jeho zasazení do jak politické, tak i ekonomické vědy. Totéž platí o zkoumání znaků NRA na libovolném praktickém příkladu, jelikož ačkoliv lze najít společné znaky, nikdy nelze dosáhnout úplné shody mezi specifiky teorie a praxe i mezi specifiky konkrétních případů.

V první části jsem se zabýval příčinami vzniku nového regionalismu, jeho vymezení vůči předchozímu období starého regionalismu a vysvětlení základních charakteristik, které jsou výlučně spjaty s jeho studiem. Dospěl jsem k závěru, že vznik nového regionalismu, respektive jeho vymezení vůči předchozímu období, je silně spjato s přelomem 80. a 90. let 20. století, kdy proběhly ekonomické a geopolitické změny zapříčiněné rozpadem bipolárního uspořádání, které změnily samotný proces vzniku a fungování regionálních uskupení. Vzhledem k poznatkům uvedeným v první kapitole obecně platí, že regiony vznikají jako dynamicky se vyvíjející celky, které jsou zakládány na principu podobnosti vstupních aktérů a které eliminují jakákoliv protekcionistická opatření ve svůj prospěch. Veškerá činnost totiž probíhá v kontextu k probíhající globalizaci s možností prohlubování vzájemné spolupráce dovnitř i vystupování jako samostatný aktér mezinárodní politiky i ekonomiky navenek. Tato charakteristika pak v textu slouží jako důkaz, že nový regionalismus není pouhou renesancí regionalismu starého, ale že je konceptem novým a diametrálně odlišným.

Druhá část měla za cíl zasadit fenomén nového regionalismu do současné podoby mezinárodních vztahů. Ze zjištěných poznatků vyplývá, že NRA je nezanedbatelným teoretickým proudem, který se projevuje například na rostoucím počtu regionálních obchodních dohod třetí generace, vzniku regionálních uskupení mezi zeměmi Jihu opírajících se právě o myšlenky NRA a přechodu EHS/EU k otevřenému a prohlubujícímu se regionalismu. Nejstěžejnější část kapitoly vyvrátila tezi, že současná podoba regionalismu stojí v opozici vůči globalizaci. Pokud přihlédneme k liberálním východiskům obou procesů, lze prokázat vzájemné podobnosti typu eliminace hranic národních států. Na druhou stranu z představené debaty, která se opírá o koncepty regionálních uskupení jako kamenů úrazu a stavebních bloků, vyplývá,

že regionalizace a globalizace světové ekonomiky se neslučují v žádném ze svých praktických projevů. Tato dvě různá srovnání podle odlišného klíče jsem konfrontoval se současnou realitou, jakou prezentuje Hnát, Fawcettová nebo Bergsten. Všichni označují tezi o opozičním vztahu mezi regionalismem a globalizací za překonanou a sami na tento vztah nahlížíjí jako na komplementární.

V rámci třetí kapitoly bylo cílem aplikovat poznatky získané v první a druhé kapitole na praktické příklady a následně je navzájem porovnat. Ze zkoumané spolupráce Číny a afrických zemí vyplývá, že tato bilaterální partnerství jsou projevem NRA v praxi. Důvodem pro toto tvrzení jsou poznatky o překročení geografické determinace vzájemné kooperace, o oboustranné snaze zapojit se do globálních struktur i o roli státu v procesu utváření vzájemných vazeb. Nepochybně důležitým zjištěním se však stává fakt, že NRA nelze bezvýhradně aplikovat na praxi. Na spolupráci Číny a afrických států totiž lze nalézt sporné body, jakými jsou například absence stálého nadnárodního tělesa nebo míra hloubky integrace, které někteří autoři považují za znaky NRA, zatímco podle jiných autorů se jedná o projevy starého regionalismu. Podobně spornými jsou i dopady čínsko-afrických partnerství na africké země. Zastánci spolupráce tvrdí, že se jedná o vzájemně výhodný akt, kdy na jedné straně dochází k mírovému rozšiřování vlivu Číny a na druhé straně je posilována africká soběstačnost a budován udržitelný rozvoj pomocí FDI a nakupování akcií afrických národních podniků. Konkrétně pak vznikají nová pracovní místa, v důsledku čehož rostou příjmy jak z výsledného objemu obchodu, tak i vybraných daní. Odpůrci však argumentují, že se Čína postupně dostává do pozice nové imperiální mocnosti, která zneužívá africké zaostalosti, nerostného bohatství a průmyslových kapacit pro vlastní zisk. Za účelem „vykořisťování“ Čína využívá vlastní levnou pracovní sílu, neekologické postupy a bezpodmínečné půjčky, které navíc vedou k růstu závislosti afrických států na Číně a rezignaci na vytváření vlastních rozvojových plánů (Desta, 2009: 20, 22, 26-27). Kritika se také snáší na zaplavování afrických trhů levnými čínskými produkty či neprůhledné financování afrických vládních režimů (Looy de van, 2006: 19, 26).

Z poznatků získaných z druhého zkoumaného případu – fóra IBSA – vyplývá, že i v tomto případě se jedná o praktický projev nového regionalismu. Stejně jako u čínsko-africké spolupráce i zde platí, že spolupráce vznikla nikoliv na základě geografické blízkosti, nýbrž na základě společné snahy zlepšit postavení zemí Jihu v globálních strukturách, nebo že IBSA si neklade za cíl ani prohlubování spolupráce ani založení stálé nadnárodní instituce. Největší rozdíl mezi oběma praktickými

příklady však tkví v jejich postoji vůči současnému světovému řádu, čili jakým způsobem využívají potenciál nového regionalismu. Zatímco Čína byla schopna přistoupit na podmínky WTO, a přijmout tak některé postupy globalizační postupy, fórum IBSA se snaží reformovat fungování OSN i WTO, a nadále tak zlepšovat pozici regionů vedených členskými zeměmi fóra v těchto institucích. Ve třetí kapitole bylo nastíněno, že spolupráce vnikající v rámci Jihu nemají dlouhého trvání, přičemž otázka budoucnosti se vyskytuje i v případě IBSA. Problém tkví v dlouhodobě silných bilaterálních závazcích JAR a Indie vůči USA, které přeneseně reprezentují ony struktury, které se IBSA snaží reformovat (Lechini, 2007: 29). Podle Özkana (2011: 84, 90, 92) stojí také za povšimnutí, že si členské země neuvědomují možný potenciál fóra, a místo regionalizace se raději dále soustředí na uzavírání vzájemných bilaterálních dohod. Příkladem jsou preferenční dohody mezi MERCOSUR, SACU a Indií.

Zbývá zodpovědět otázku, jak se bude nový regionalismus dále vyvíjet. Je nezbytné poznamenat, že NRA bude i nadále neustále se vyvíjející teorií, jelikož dodnes nemáme všemi přijatelné definice charakterizujících pojmů. Navzdory tomu se vyhlídky na budoucnost regionalismu v širším časovém horizontu opírají o druhou kapitolu mé práce, kde upozorňuji na to, že ačkoliv se globalizace a regionalismus vzájemně doplňují, první zmíněný proud ekonomické liberalizace stále zaujímá hegemonické postavení v utváření světového řádu. Na základě vybraných autorů jsem dospěl k několika podobám, které by mohl regionalismus získat, pokud by převládl jako primární tvůrce světového řádu. Jednou z možností je evropský model postvestfálského uspořádání, který by stál na komplexu samostatných regionů a vztazích mezi nimi s výlučným uplatňováním měkké moci, přičemž tento scénář nejvíce vychází ze současného vývoje mezinárodních vztahů. Jiná podoba světového řádu je taktéž založena na regionech jako svébytných aktérech, avšak v tomto případě by vzájemné vztahy nebyly koordinovány bilaterálními dohodami, ale nadřazenou strukturou v podobě reformované OSN. Tento koncept naráží na obtíže s nalezením klíče, podle kterého by byla takové reforma provedena a který by byl pro všechny aktéry přijatelný. Pravděpodobně nejméně reálným je systém regionálních bezpečnostních koncertů, které by byly svazovány vzájemnou ekonomickou závislostí, z důvodu absence dlouhodobě fungujících bezpečnostních celků mimo Evropu.

6 Seznam pramenů a literatury

6.1 Seznam literatury

Alden, Chris – Vieira, Marco Antonio (2005): The New Diplomacy of the South: South Africa, Brazil, India and trilateralism. *Third World Quarterly*. 7/2005, s. 1077-195.

Burfisher, Mary E. – Robinson, Sherman – Thierfelder, Karen (2003): Regionalism: Old and New, Theory and Practice [nepublikováno].

Caletka, Martin (2009): Integrační procesy v asijsko-pacifické oblasti. In: Waisová, Šárka a kol., Regionální integrační procesy (Plzeň: Aleš Čeněk), 354-377.

Desta, Asayehgn (2009): China's South-South Cooperative Investments and Co-development Modalities in Africa. *International Journal of Business Research*. 6/2009, s. 19-33.

Fawcett, Louise (2005): Regionalism in World Politics: Past and Present. GARNET Network of Excellence. s. 1-14.

Hettne, Björn (2005): Beyond the 'New' Regionalism. *New Political Economy*. 4/2005, s. 543-571.

Hnát, Pavel (2009): Úrovně liberalizace soudobé světové ekonomiky - multilateralismus, regionalismus a unilateralismus. In: Cihelková, Eva a kol., *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje* (Praha: C.H. Beck), s. 59-86.

Ionescu, Romeo – Oprea, Raducan (2008): Global Economy and the Triad [nepublikováno].

Kacowicz, Arie M. (2007): Globalization, Poverty, and the North-South Divide. *International Studies Review*. 9/2007, s. 565-580.

Katzenstein, Peter J. (2005): *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium* (Ithaca: Cornell University Press).

Lechini, Gladys (2007): Middle Powers: IBSA and the New South-South Cooperation. *South Bulletin: Reflections and Foresights*. 6/2007, s. 4-6.

Looy de van, Judith (2006): Africa and China: A Strategic Partnership? *ASC Working Paper*. 67/2006, s. 1-28.

- Neumann, Pavel (2004): Nový regionalismus ve světové ekonomice. Příklad Spojených států amerických v podmínkách západní hemisféry. *Mezinárodní vztahy*. 4/2004, s. 50-60.
- Nye, Joseph S. (2008): Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 616/2008, s. 78-93.
- Ogunsanwo, Alaba (1974): *China's Policy in Africa 1958-71* (New York: Cambridge University Press).
- Özkan, Mehmet (2011): Integration in the Global South: What Role for IBSA Dialogue Forum? *Journal of Global Analysis*. 1/2011, s. 83-95.
- Řehák, Vilém (2009): Nový regionalismus: proces a teorie. *Mezinárodní vztahy*. 2/2009, s. 7-20.
- Spindler, Manuela (2002): New Regionalism and the Construction of Global Order. *CSGR Working Paper*. 93/2002, s. 1-31.
- Springerová, Pavlína (2009): Jihoamerická integrace - od ekonomických motivů k ideologickým? In: Waisová, Šárka a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň: Aleš Čeněk), 251-276.
- Taylor, Ian (2009): 'The South Will Rise Again'? New Alliances and Global Governance: The India–Brazil–South Africa Dialogue Forum. *Politikon: South African Journal of Political Studies*. 1/2009, s. 45-58.
- Van Langenhove, Luk – Thakur, Ramesh (2008). In: Cooper, Andrew F. – Hughes, Christopher W. – Lombaerde, Philippe de. *Regionalisation and Global Governance. The Taming of Globalization?* (Abingdon: Routledge), s. 17-42.
- Väyrynen, Raimo (2003): Regionalism: Old and New. *International Studies Review*. 5/2003, s. 25-52.
- Záhořík, Jan (2010): *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- Znojek, Bartłomiej (2011): EU-Mercosur Negotiations: Towards an Association Agreement? *PISM Bulletin*. 32/2011, s. 464-465.

6.2 Seznam pramenů

A Summary of the Final Act of the Uruguay Round

(http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm, 19.4.2012).

European Round Table Structure

(<http://www.ert.eu/about#ERT%20Structure>, 19.4.2012).

General Background on Regional Trade Agreements in Latin America

(<http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/LACAgreementsBkgrd.pdf>, 19.4.2012).

Indonesia – Malaysia – Thailand Growth Triangle

(<http://www.imtgt.org/About.htm>, 8.3.2012).

Kirby, Emma J. China enters WTO fold. *BBC*. 17.9.2001

(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/1548866.stm>, 27.3.2012).

Most-Favoured-Nation Treatment in International Investment Law

(<http://www.oecd.org/dataoecd/21/37/33773085.pdf>, 19.4.2012).

Raghavan, Sudarsan – Higgins, Andrew. China in a tug of war between two Sudans. *The Washington Post*. 24.3.2012.

(http://www.washingtonpost.com/world/africa/china-in-a-tug-of-war-between-two-sudans/2012/03/07/gIQAQUUrWS_story.html, 8.4.2012).

Regional Integration Agreements

(<http://www.oecd.org/dataoecd/39/37/1923431.pdf>, 2.3.2012).

Regional Trade Agreements Notified to the GATT/WTO and in Force
(wto.org/english/tratop_e/region_e/summary_e.xls, 2.3.2012).

The 1st Ministerial Conference of FOCAC
(<http://www.focac.org/eng/ltada/dyjbzjhy/>, 21.3.2012).

US – Sudan Relations
(http://sudan.usembassy.gov/ussudan_relations.html, 8.4.2012).

7 Résumé

The new regionalism is considered as a phenomenon of contemporary international studies. As a result this bachelor thesis deals with theory of new regionalism approach and its practical examples. The first chapter is dedicated to the rise and definition of the new regionalism approach. The decline of bipolar system evoked economical and geopolitical changes around the world, which led to fundamental changes of regional studies. Such changes like crossing geographical determination and new terms like regionalization, regioness, regionhood ect. created distinction between so-called old and new regionalism. As a result these days regions are understood as dynamic actors in international arena, which can arise or fall under the influence of economic, political and cultural similarities. The second part examines position of NRA in international relations. Increasing number of RTAs, interregional policy of EU and emerging regional cooperations based on South-South relations are obvious examples of rising importance of regionalism in the world. This phenomenon encourages discussion about relation between globalization and regionalism, but according to recent evidence this discussion seems to disprove the thesis about regionalization as a stumbling block to global liberalization of trade. As the thesis argues rising influence of regionalism makes solid background for outline NRA as a new world order. In the third part of the thesis China-Africa cooperation and Forum IBSA serve as indicators of dynamism and specificity of recently emerged formations based on new regionalism approach. Although both of them are considered as examples of the South-South cooperation and their internal relations are constantly developing, they significantly differ in purpose of their cooperation and in their relation to contemporary global order.